

so zdaj, in da ne bi naši predstarši nam totih reči spravili, ktere zdaj imamo, bi jih zdaj ne bi imeli; zato moramo jim zahvalni biti za nje; kar pa oni niso mogli spraviti, to moramo zdaj mi spravljati.

Taki neučljivi in vražni ljudje se tudi bojijo hram (hišo) popravljati, nove peči delati ali nov hram staviti, ker menijo, da bodo potem umrli. Zgodí se, da gospodar ali gospodinja od prevelike skrbi, težkega dela in velikega truda si zdravje pokvari, kadar nov hram stavi, in da umrje; al tega ni novi hram kriv ali nova peč; kajti tudi pri drugem delu se zná človek pokvariti, zbetežiti in umreti. Da bi na to vsi ljudje gledali, bi nikdo ne upal si pri hramu kaj popraviti ali nov hram si postaviti.

6. Dober gospodar je pobožen. — Pobožnost njega vodi. On ima strah božji, ki je začetek vse modrosti. On se bojí Boga razžaliti po kaki krivici ali grehu. On vé, da vso srečo in vës blagoslov na svojem polji in pri svojem hiševanju od Boga ima, zato on moli Boga in ga prosi za njegove milosti, pomoči in dobrote. Vsígdar je njemu zdravja, sreče, dežja ali lepega vremena treba, ako hoče svojo zemljo dobro opravljati; on moli in prosi tedaj Boga za lepo vreme, za dež, kadar ga je treba, za odvrnenje hudega vremena, in naj bi Bog poblagoslovil žitno polje in vinske gore. Pobožen gospodar opravlja s svojimi ljudmi pohošno božjo službo po kršanski veri, pa opravlja tudi očitno božjo službo s svojimi ljudmi skrbno. Tak pobožen hišen oče svoje otroke po kršansko podučuje in izrejuje v božjem strahu.

7. Dober gospodar je pravičen. — Pravičnost ga uči njegove dolžnosti proti Bogu in bližnjemu. On spolnuje zvesto dolžnosti, ktere mu njegova vera do Boga naklada. On spolnuje verno dolžnosti do svojih deželskih oblastnikov, in plačuje dače ob pravem času, in dava davke, ki se mu naložijo, ker vé, da se mora dati cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega. On dá tudi svojemu bližnjemu, kar je dolžan njemu dati; plati vsakemu družinčetu in delavcu, kar si zasluži; nikoga ne okane. On je mož beseda; kar pové, je resnica, kar obeča, to učini; on ne laže. Svoje premoženje si on po pravici spravlja, nikomur ne dela krivice; družinčeta in delavca ne preobklada z delom; terja samo, kar je prav, zato pa ima tudi srečo; tudi siromaki pri njem niso pozabljeni. On dava tudi za pobožne namene, pomaga cerkvi, dava pobožnim družbam in opravlja dobre dela, kjer more, ker spoznava posvetno blago za dar božji.

(Konec prihodnjic.)

Naznanilo gospodarjem, ki želijo hmelj saditi.

Rekli smo unidan v našem listu, da česki žateški hmelj (Saazer Hopfen) je najbolji, najžlahnejši. Danes jim naznanjamo po 7. listu „Allg. L. u. F. Ztg.“, da kdor želi hmeljevih sadik (Setzlinge) za poskušnjo dobiti, naj se obrne v Žatec (Saaz) na Českem na gospoda Jožefa Schöffel-na, pri katerem se 100 sadik dobí za 1 gold., se vé da koš, v katerem se sadike razpošiljajo, se plača posebej in tudi za vožnino po železnici kot „Eilgut“.

Pravi čas za to razpošiljanje je v prvi polovici prihodnjega mesca (aprila).

Nekaj o našem šolstvu.

V Beču 3. marca. Milo solnce je začelo po krajinah naše drage domovine svoje blage žarke razpošiljati in razgrevati srca, ki so skoraj bile otrpele, solnce rodoljubja krasno sveti nad Slovenijo in budi novo življenje tam, kjer je pred vladala skoraj grobna tihota. Cilj in konec tega blagega plamena ljubezni pa mora biti in tudi večidel je — sreča narodova.

Rodoljub mora tedaj najpoprej vediti, v čem obstoji in na kakem temelju in po katerih sredstvih se zida sreča naroda. — Srečen je človek, če je to, kar bi imel biti, to

je, če se njegovo življenje s svojim namenom ujema, zakaj za vsako bitje je najpoglavitniša reč njegov namen. Da pa človek svoj namen doseči more, je treba, da ga pozná in da ima potrebne sredstva k temu.

Ker je pa človek duša in telo, so tudi sredstva dvojne, namreč dušne in materialne. Dušne sredstva so vednosti v širjem smislu, med ktere spada v prvi vrsti vednost vere, in pa sploh vednosti, ki imajo za predmet resnico, krasoto in pravico. Materialne sredstva so pa prav za prav le posredne, ker imajo namen, le življenje človeško ohraniti in sploh za razne telesne potrebe skrbeti. Pa tudi tu je treba človeku mnogoterih reči vediti, in če jih hoče vediti, se jih mora učiti, posebno če hoče napredovati, — napredka pa je v vsem treba, ker kolo silnega časa to terja.

Vidi se tedaj, da človeku, če hoče srečen biti, treba je se učiti. Kar pa o posamesnem človeku veljá, to veljá tudi o množini človekov — o narodu. Rodoljub mora toraj posebno skrbeti, da ima narod dosti priložnosti se učiti, in sicer tako, da se učenje ujema s splošnim namenom človeškim, to je, on mora skrbeti najbolj za — šolstvo.

Ako se tedaj na naše šolstvo ozremo, moramo pa, žalibog, priznati, da je to, kar bi imelo v najboljšem stanu biti, naša najglobokejša rana. Vseučilišča svojega (ali saj jugoslovanskega) nimamo; gimnazij in realk svojih nimamo; saj vendar ne moremo čisto nemških, ki so v naših krajih, svoje imenovati?

Pa bo morebiti kdo rekel: vsaj je vse eno, v katerem koli jeziku se mladina uči, samo da se le uči. Jaz bi odgovoril: Prijatelj, res, vse eno bi bilo, da bi se le ravno tako dobro učila. Pa to ravno je veliko vprašanje: ali se more v ptujem jeziku, ki se ga mora še le naučiti, ravno tako učiti kakor v maternem, v katerem se je od mladih nog misliti učil, ki mu je tako rekoč že prirastel, in en del njegove nature postal, tako, da, če ga zavrže, svojo naturo oskvrni. Potem pa bi še prašal: Kdo povrne dolgi čas, ki ga mladenec z učenjem ptujega jezika zgubi? Koliko drugega za življenje različnim stanovom potrebnega bi se zamogel v tem času naučiti! Ali so morebiti, na priliko, ljudske šole samo zato na svetu, da se človek jezika uči, drugih vednost pa ne!! Tega ni nikjer drugod v nobeni državi. Prav je, da se človek tudi ptujih jezikov uči in mi zlasti Avstrijanci nemškega, al vsaka reč mora na pravem mestu, ob pravem času biti, ne pa, da mora slovensk fantič že v začetnih šolah nemšk filolog biti! Da to niso prazne besede, sem sam na sebi zvedil. Ker sta oče in mati znala nemški, sem tudi jaz se že od mladih nog v tem jeziku vadil; pa priznati moram, da v prvih treh, četrnih letih gimnazije se nisem veliko več naučil, kakor to, da sem nemške knjige zastopil. Kaj pa še le taki, ki domá ne besedice nemške ne čujejo! Potem bi spet prašal: ali ni to mučenje, če si morajo mladenčci reči v glave zabijati, ki jih ne razumejo? Kdo pa ima pravico, mladino tako po nedolžnem mučiti? Ostal bi le še en ugovor, namreč ta, da naš jezik ni sposoben za znanstvene reči. Ni mi treba tega ugovora poderati, ker se že sploh djangsko pokazuje, da je laž.

Obrnimo se pa k šolstvu na kmetih. Nisem toliko znan po celem Slovenskem, da bi si upal o tej reči sploh soditi, meni je le južni del štajarske Slovenije bolj znan. Zastran ljudskega šolstva pa vendar morem reči, da je jo! izvzemši nekoliko število dobro vredjenih šol pod rodoljubnimi omikanimi učitelji. Pa že celo pripravništvo za učiteljski stan le malo veljá. Kdor si ta stan izvoli, mora dve prvi leti nižje realke se učiti. Koliko se tam naučí? — malo, ker ni dosti razumel; kar je pa z velikim trdom si v glavo zabil, se mu je skadilo, ko je čez šolski prag stopil. Edino v risanju mu je morebiti še kova trohica ostala! Potem pride v preparantno ali pripravniško šolo po navadi le eno leto! in se nauči malo orgljati, drugega pa malo, ker malo ali nič ne zastopi. Dobro se spomnim, ko sem enkrat v

C. nekega preparanta srečal, ki se je pedagogike na glas od besede do besede na pamet učil, tako, kakor smo se mi v nekdanjem zlatem času s „šprahlero“ mučili. S takimi znanostmi opravljen začne mladeneč mladost učiti. Skušnja pa uči, da taki ljudje, ki nimajo nič v glavi, pa suknjo nosijo, se zastran moralnosti radi spridijo, in to se pri mladih učiteljih in učiteljskih pomočnikih pogostoma kaže. Pijančevanje in veliko drugih grdih lastnost se jih prime. In takim ljudem je mladina — nada boljše prihodnosti — izročena! Potem takem pride, da je še tudi takih učiteljev po Slovenskem, ki si pred šolo dajajo od gospod fajmoštra oddelek nemškega berila na slovensko prestaviti, da zamo-rejo potem otroke učiti, da je takih, ki s svojo čisto slovensko deco se večidel le nemško menijo, ki otroke opominjajo, naj se le nemško med sabo pogovarjajo, ker „slovensko govorjenje je grdo, ko da bi race regljale“. To so žalostne slike našega šolstva, al žalibog resnične. Da se tam pa tam marsikak izvrsten in rodoljuben učitelj najde, je tolažba za srce, ki resnično ljubi svoj narod.

Vzrok vsem tem napakam je gotovo krivo odgojenje in pripravišтво učiteljev. Kadar iz preparandije pridejo, nimajo zadostne izobraženosti, ker se malo ali nič temeljitega niso učili, pa tudi ne možkega obnašanja, ker večidel premladi učiti začnejo. Da bi se temu v okom prišlo, nasvetujem vsem tem, ki bi utegnili kdaj priložnost imeti, za reformacijo šolstva kaj storiti, to-le za prevdarek:

1. Naj bi se v pripraviščno šolo ne jemalo iz drugega leta niže realke, ampak iz četrte latinske šole, zakaj v nižji gimnazii se skoraj vse, kar je izobraženemu človeku potrebno, uči, le ne tako obširno kakor v viši.

2. Potem naj bi morale se preparandije čisto prenarediti; najmanj dve leti se bi morali tam učiti in sicer večidel pedagogičskih reči; učitelji preparandije bi pa morali se na vseučilišču izobraziti.

3. Materijalni stan učiteljev se bi moral zboljšati; to je pglavitna potreba; drugače se ne bo nikdo lotil 6 let se učiti, da bi nazadnje pri kmetih — beračil? Kaj je bernja ali kolektura veliko bolja od beračije?

Rodoljubom iz vseh slovenskih krajev pa nasvetujem rane šolstva občinstvu odkrivati, da jih bo laglje moč celiti.

P.

Slovniški pomenki.

Spisal Podgorski.

(Konec.)

Ko smo dosedaj vidili v izgledih, kateri je pravi red brez-naglasnicam, ki se ga drže vsi Slaveni, pa po večem tudi mi Slovenci, posnemimo si zdaj teoretične pravila. Te so:

1. Breznaglasnice ne začenjajo stavka, ne glavnega, ne pri- ne poddružnega.

2. Kadar se glavni stavek razpolovi po medstavku v dva konca, one ne začenjajo družega njegovega konca.

3. One stojé v obeh primerljajih precej za prvo, stavek začenjajočo, samostalno besedo.

Redke izjeme od prvega pravila vidili smo pri pomožnem glagolu in zaimenih ene oblike pod I. in od tretjega pri preteklem glagolskem participiju in infinitivu pod III. — 1.

Vzrok, da smo se z besednim redom tako odstranili od družih Slavenov, pa tudi od čisto govorečih Slovencev, brez dvojbe je nemščina, po kateri so bili jeli naši pisatelji misliti in ravnati se. Dokaz temu je, da se včasih tudi Čeh spozabi, kakor mi, čeravno redkeje; dokler se Slaveni, oddaljeni od Nemcov, kakor Poljaki, Rusi, Srbi, nikoli ne pregreše v tem oziru.

Kako nemškujemo še dandanašnji, naj pokažejo tukaj nekoliko izgledi, kakor jih je v naših spisih, posebno v predstavah iz nemščine, vse polno. Na priliko: „Vse mu obeta, ga pridobiti“. „Upamo se v nebesih viditi“ itd. Oba stavka sta skoz in skoz prava nemškutarja v slovenski obleki,

posneta od besede do besede po nemški misli. Prvič bi pravi Slovenec rekel: „Vse mu obeta, da bi ga pridobil“. „Upamo, da se bomo v nebesih vidili“. Drugič, ko bi tudi rabil nedoločivnik (infinitiv), on ne bi postavljaj brez-naglasnice pred-nj, ampak za-nj. Na priliko: „Željen sem, viditi ga“; ne pa: željen sem, ga viditi.

Sploh mi Slovenci nemški infinitiv predstavljamo z infinitivom, samo kadar je on subjekt ali objekt, kar se dogaja posebno, kadar nadopolnuje nepopolne glagole (smeti, morati, moči itd.). Na priliko: „Delati je težko. Jesti se mora. Bojim se ostati. Ne imeti, česar potrebuješ, to je grenko“.

Za glagoli, ki pomenijo gibanje, predstavljamo, tako v aktivnih, kakor pasivnih izrekah nemški infinitiv z namenivnikom (supinum). Na priliko: „Grem orat“. „Nesem h kovaču iglico zravnat“.

Al kadar izrazuje nemški infinitiv namen ali vzrok, ne smemo ga nikdar predstavljati z našim infinitivom, ampak z da, da bi, pa indikativom. Tedaj ne: „Trudiš se, si kruha zaslužiti“; ampak: „Trudiš se, da si kruha zaslužiš“. Ravno tako nemškujemo, če rečemo: „Če se pa delo popolnoma ustavi, se dohodnina le v tem znesku vzame, ki po primeri na delsko dōbo pride“. Ali: „Nemci pa, visoke planinske grebene prestopivši, so zaposedli lombardijsko ravnino“. Tako smo doslej mnogo predstavljali in pisali. Al to ni bila slovenščina, ampak nemščina s slovenskimi besedami. Pravi Slovenec bi raji rekel: „Če se pa delo popolnoma ustavi, jemlje se dohodnina le v tem znesku, ki dohaja po primeri na delsko dōbo. Nemci pa, prestopivši visoke planinske grebene, zaposedli so lombardijsko ravnino“.

Slovenec tedaj ne postavlja kakor Nemec, 1) glagola vedno na zadnje mesto, ampak, kolikor mogoče, na prvo; on 2) ne loči oziravnika od besede, na katero se ozira, in 3) ne začinja stavka z brezglasnimi besedicami. Toliko o brez-naglasnicah.

Pred-no končam, naj spregovorim še nekoliko.

1. o pomožnem glagolu bi v negativnih izrekah. Navada je namreč sem ter tje, da se zanikavnica ne ne postavlja pred bi, ampak pred participi. Na priliko: Človek bi ne verjel. Toda večina Slovencev in južni Slaveni sploh ravnajo s to besedico, kakor z drugimi pomožnimi glagoli bo, če, je. Zanikavnica se stavlja vselej pred-njo. Tedaj: Človek ne bi verjel, — kakor tudi: ne bo ali ne je (ni) verjel.

2. O postavljanju tretjega padeža prikračenih osebnih zaimen mi, ti, mu, nam, vam, jim, kadar se snidejo s četrtim padežem zaimena se. Mnogi Slovenci stavljamo se pred dativ. Na priliko: se mi, se ti; nekteri pa, posebno na Notranjem in Dolenskem, potem Srbje in Hrvatje sploh, včasih tudi Poljaki in Čehi, devajo se za dativ. Na priliko: mu se, jim se. Mi se drugod, kjer se snide po več brez-naglasnic, z našimi južnimi brati povsod skladamo, zato bi morebiti dobro bilo, ko bi se zložili z njimi tudi v primerljeju, tukaj povedanem.

3. O rabi perfektivnih in imperfektivnih glagolov v sedajniku. Mi namreč še zmirom ne delamo povsod pravega razločka med temi glagoli, čeravno smo se že mnogo poboljšali. Naj tedaj povem kratko pravilo, s katerim bi utegnili sploh v vseh primerljajih izhajati. Glasi se: Kar se dela in godí, izrazujemo z imperfektivnim; — kar se bo ali bi delalo ali godilo, pa s perfektivnim glagolom. Na priliko: „Drži me, padam“. Tukaj se padeč godí; že letim k tlam. „Ako me ne boš držal, padem“. Tukaj še ne letim, ampak padeč bi se zgodil (bi padel, ali bom padel), če ne bi bil držan.

Ravno tako: „Zahvaljujem se“, to je, dajem hvalo; moje zahvaljevanje se ravno godí. „Zahvalim se“ — še ne dajem hvale, ampak jo še le bom dal, ali bi dal.

To pravilo veljá tudi za pregovore. Na priliko: „Kopriva ne pozebe“, to je, ne bo ali ne bi pozebla. Srb bi rekel: „neće pozebsti“.